

ОСНОВНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ДО СПІВПРАЦІ В ГАЛУЗІ БЕЗПЕКИ

Вікторія Дмитрівна ФІЛІПОВА,

*докт. держ. упр., професор,
професорка кафедри державного управління і
місцевого самоврядування Херсонського
національного технічного університету*

Громадянське суспільство у різних джерелах має своє визначення. Так, Рада Європи визначила, що громадянське суспільство в широкому розумінні є «сукупністю осіб та організованих, менш організованих і неформальних груп, через які вони роблять внесок у суспільство або висловлюють свої погляди та думки, у тому числі під час розгляду питань щодо порушення прав людини, корупції та інші зловживання, що містять критичні коментарі» [1]. Женевський центр управління сектором безпеки (DCAF) визначає громадянське суспільство як «різновиди груп, які люди утворюють навколо спільного інтересу або бачення суспільних інтересів: наприклад, благодійні організації, правозахисні асоціації, клуби, гільдії, профспілки, професійні організації, бізнес-асоціації, групи громад або резидентів, групи корінних або етнічних інтересів, релігійні організації, аналітичні центри, незалежні фонди тощо» [2]. Також ідея громадянського суспільства знайшла своє визначення і відображення у Декларації про державний суверенітет України, яка вперше в українському праві окреслила поняття «громадянського суспільства» та визначила його головні риси [3]. Але, незалежно від того, яке визначення громадянського суспільства використовується, важливим залишається питання взаємодії громадянського суспільства з урядом, в тому числі в галузі безпеки. Виходячи з цього, законотворець визначив окрему роль та місце громадянського суспільства в розвитку сектору безпеки і оборони, яка розкривається в численних нормативно-правових актах, програм співробітництва та допомоги як на національному, так і на наднаціональному рівнях.

Разом з тим, різноманітність і розповсюджений характер таких програм у сфері безпеки можуть ускладнити визначення найкращого способу залучення громадянського суспільства до співпраці в галузі безпеки. Саме тому уряд має визначити, які види залучення є найбільш прийнятними та цінними на кожному етапі реалізації програм взаємодії. Виходячи з вищесказаного, пропозиції щодо залучення громадянського суспільства до співпраці та допомоги у сфері безпеки сьогодні має базуватися на розумінні трьох основних складових:

По перше, варто пам'ятати, що легітимність влади в демократичному суспільстві в тому числі залежить від активної участі громадськості у прийнятті рішень на державному і локальному рівнях. Загальна концепція участі громадськості у державних справах міцно закладена у формальні та неформальні нормативні основи та сформульована у статті 21 Загальної декларації прав людини [4].

По друге, громадський контроль та нагляд мають вирішальне значення для підзвітних та ефективних інституцій безпеки: широкий консенсус визнає важливість громадянського суспільства та громадського нагляду для інституцій безпеки. За даними Програми розвитку ООН та Женевського Центру управління сектором безпеки, «участь громадськості в демократичному нагляді має вирішальне значення для забезпечення підзвітності та прозорості у всьому секторі безпеки... Організації громадянського суспільства діють не лише як гарант підзвітності та прозорості і виступають у ролі «наглядача» уряду, а й також як маркер задоволеності населення роботою інститутів та агентств, відповідальних за громадську і національну безпеку і пов'язані з нею послуги» [5].

Крім того, залучення громадянського суспільства робить партнерські сили більш підзвітними за те, як вони складають бюджети для сектору безпеки, скорочуючи можливості для корупції та зміцнюючи такі демократичні цінності, як цивільний контроль над сектором безпеки. Підзвітність, своєю чергою, підвищує легітимність рішень держави та її відповідальність перед усіма членами громадянського суспільства, що в свою чергу підвищує стійкість ухвалених рішень в секторі безпеки.

І, нарешті, по третє, ми маємо передбачити весь спектр наслідків, які можуть стати результатом підтримки різноманітних суб'єктів та установ безпеки. Такий обов'язок залучати представницьке та незалежне громадянське суспільство до міжнародного співробітництва в галузі безпеки та прийняття рішень щодо надання допомоги походить від: (1) характеру або обсягу підтримки, яка сьогодні надається сектору безпеки багатьох країн; (2) впливу забезпечення безпеки на політичну екосистему держав-партнерів; (3) характерних ризиків, пов'язаних з допомогою та співробітництвом у сфері безпеки, які безпосередньо кореспондуються з порушенням прав людини силами державної безпеки; (4) поширеності обмежень, з якими стикається громадянське суспільство в авторитарних країнах, в яких громадянському суспільству не дозволено відкрито говорити про державну політику безпеки тощо.

Отже, залучення громадянського суспільства до програм співробітництва та допомоги у сфері безпеки може приймати одну або більше з чотирьох основних форм, кожна з яких має включати постійний цикл зворотного зв'язку з залученим громадянським суспільством: *інформування*: дії, вжиті для інформування громадянського суспільства, прямо чи опосередковано, про плани та програми співпраці та допомоги у сфері безпеки; *консалтинг*: консультування громадянського суспільства у значущому двосторонньому діалозі з метою інформування та впливу на роль допомоги безпеці в безпековій стратегії держави, процес прийняття рішень щодо допомоги в безпеці, для вирішення проблем та надання зворотного зв'язку; *залучення*: безпосередньо залучати громадянське суспільство до впровадження або оцінки програм співпраці та допомоги в галузі безпеки; *підтримка*: надання прямої або паралельної підтримки громадянському суспільству до, під час або після впровадження програм співпраці та допомоги у сфері безпеки або як альтернатива підтримці суб'єктів безпеки.

Список використаних джерел:

1. «Guidelines for Civil Participation in Political Decision Making,» Council of Europe: Committee of Ministers, September 27, 2017, CM(2017)83-final. URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016807509dd.
2. Security Sector Reform (Washington: USAID, DoD, and DoS, 2009), 4. URL: <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/115810.pdf/>
3. Декларація про державний суверенітет України. *Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР)*, 1990. № 31, ст. 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>
4. Guidelines for States on the Effective Implementation of the Right to Participate in Public Affairs, (Geneva: Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR), 2018), Summary. URL: <https://www.ohchr.org/EN/Issues/Pages/DraftGuidelinesRighttoParticipationPublicAffairs.aspx/>
5. Marina Caparini and Eden Cole, «The Case for Public Oversight of the Security Sector: Concepts and Strategies,» in *Public Oversight of the Security Sector: A Handbook for Civil Society Organizations*, ed. Kerstin Eppert and Katrin Kinzelback (Geneva: United Nations Development Programme (UNDP), 2008), https://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/civil_society/public_oversightofthesecuritysectorahandbookforcivilsocietyorgan.html.